

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ

TO THE QUESTION ON IMPACT OF RUSSIAN AGGRESSION ON UKRAINE'S INTERNATIONAL STATUS

Пилипенко В.П., д.ю.н., Заслужений юрист України,
доцент кафедри міжнародного та приватного права

Київського університету права Національної академії наук України,
проректор з наукової роботи, афілійований професор
Університету Казимира Симоновича, Вільнюс
orcid.org/0000-0002-9560-2754

Стаття присвячена комплексному аналізу того, як повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, трансформувала міжнародні позиції України та водночас стала каталізатором доктринальних і інституційних зрушень у сучасному міжнародному праві й системі колективної безпеки. Вихідною тезою дослідження є те, що війна в Україні набула значення не лише регіонального конфлікту, а й тесту на дієвість імперативних норм *jus ad bellum*, насамперед заборони застосування сили, закріпленої у Статуті ООН, і спроможності міжнародних інституцій реагувати на агресію держави – постійного члена Ради Безпеки ООН.

У роботі показано, що міжнародна суб'єктність України зазнала якісного посилення: від «об'єкта» політики безпеки й розширення – до «суб'єкта», який формує порядок денний європейської та євроатлантичної безпеки. Проаналізовано прискорення європейської інтеграції України та поглиблення інституційної взаємодії з НАТО, зокрема створення Ради Україна–НАТО й адаптацію процедур членства. Доведено, що російська агресія, спрямована на блокування європейського та євроатлантичного курсу України, парадоксальним чином зміцнила міжнародну підтримку цього курсу й посилила сприйняття України як ключового елементу стримування ревізіоністських загроз у Європі.

Окрему увагу приділено «юридичному фронту» протидії агресії: розвитку механізмів міжнародного кримінального правосуддя, ініціативам щодо спеціального трибуналу зі злочину агресії, активності МКС, практики Міжнародного суду ООН, а також продовженню міждержавних проваджень у ЄСПЛ. Аргументовано, що ці процеси формують прецеденти, які потенційно звужують традиційне розуміння персональних імунітетів найвищих посадових осіб та підсилюють превентивну функцію міжнародного права.

У статті також узагальнено тенденції становлення майнової відповідальності держави-агресора: запуск Реєстру збитків (RD4U), концептуалізацію компенсаційного механізму та дискусії щодо правових підстав використання заморожених російських активів як контрзаходів. Зроблено висновок, що війна стала чинником переосмислення післявоєнної безпекової архітектури та посилила міжнародні позиції України через інтеграційний, безпековий і правовий виміри.

Ключові слова: російська агресія, міжнародні позиції України, міжнародне право, колективна безпека, Європейський Союз, НАТО, міжнародне кримінальне правосуддя, спеціальний трибунал щодо злочину агресії, репарації та заморожені активи.

The article provides a comprehensive analysis of how the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, launched on 24 February 2022, has transformed Ukraine's international standing while simultaneously acting as a catalyst for doctrinal and institutional shifts in contemporary international law and the system of collective security. The study proceeds from the premise that the war in Ukraine has acquired significance not merely as a regional conflict, but as a critical test of the effectiveness of the peremptory norms of *jus ad bellum*, primarily the prohibition of the use of force enshrined in the Charter of the United Nations, as well as of the capacity of international institutions to respond to aggression committed by a permanent member of the UN Security Council.

The paper demonstrates that Ukraine's international legal personality has undergone a qualitative strengthening: from being an "object" of security and enlargement policies to becoming a "subject" shaping the agenda of European and Euro-Atlantic security. It analyses the acceleration of Ukraine's European integration and the deepening of its institutional interaction with NATO, including the establishment of the NATO–Ukraine Council and the adaptation of membership procedures. It is substantiated that Russian aggression, aimed at blocking Ukraine's European and Euro-Atlantic trajectory, has paradoxically reinforced international support for this course and strengthened the perception of Ukraine as a key element in deterring revisionist threats in Europe.

Particular attention is devoted to the "legal front" of countering aggression, including the development of international criminal justice mechanisms, initiatives to establish a Special Tribunal for the Crime of Aggression, the activities of the International Criminal Court, the practice of the International Court of Justice, and the continuation of interstate proceedings before the European Court of Human Rights. It is argued that these processes are forming precedents that potentially narrow the traditional understanding of personal immunities of the highest state officials and enhance the preventive function of international law.

The article also systematises emerging trends in the formation of the property liability of the aggressor state, including the launch of the Register of Damage for Ukraine (RD4U), the conceptualisation of a compensation mechanism, and debates on the legal grounds for using frozen Russian assets as lawful countermeasures. It concludes that the war has become a driver of rethinking the post-war security architecture and has strengthened Ukraine's international standing across integration, security and legal dimensions.

Key words: russian aggression, Ukraine's international status, international law, collective security, European Union; NATO, international criminal justice, Special Tribunal for the Crime of Aggression, reparations and frozen assets.

Постановка проблеми. Нинішній етап розвитку міжнародних відносин характеризується зростанням кількості збройних конфліктів, поширенням гібридних форм агресії та послабленням інституційних гарантій колективної безпеки. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало найбільш масштабним випробуванням для сучасної системи міжнародного права після 1945 року, оскільки продемонструвало, що навіть імперативна заборона застосування сили, закріплена

у статті 2(4) Статуту ООН, може бути відверто порушена державою, яка водночас посідає привілейоване становище у системі підтримання міжнародного миру та безпеки як постійний член Ради Безпеки ООН. Це зумовило парадоксальну ситуацію: центральний механізм колективної безпеки виявився частково паралізованим через використання агресором права вето, тоді як реагування міжнародної спільноти було змушене зміщуватися у площину альтернативних інституційних та коаліційних форматів.

У цих умовах виникає комплексна наукова проблема, що полягає у необхідності переосмислення того, яким чином збройна агресія впливає на міжнародні позиції держави, яка стала жертвою нападу, та які правові й політичні механізми здатні не лише нейтралізувати наслідки агресії, а й трансформувати статус такої держави в міжнародній системі.

Стан дослідження. Дослідженням окремих аспектів впливу російської агресії на міжнародні позиції України займалися такі вітчизняні вчені, як Білас І. Г., Крет О. В., Руснак Ю. І., Чеханюк Л. В. та інші. Однак відповідні дослідження здебільшого мають фрагментарний характер (розглядався один вимір – євроінтеграційний, євроатлантичний, відповідальність/правосуддя, санкційний або компенсаційний – без цілісного синтезу). У наявних працях і дотепер не досягнуто одностайності щодо: 1) меж і критеріїв оцінювання міжнародних позицій України як комплексної категорії; 2) співвідношення політичних та юридичних результатів міжнародної реакції (санкції, інтеграційні рішення, механізми відповідальності та компенсації) у єдиній аналітичній моделі; 3) методології вимірювання довгострокових наслідків війни для інституційної ролі України в ЄС/НАТО та системі ООН. Саме ці прогалини зумовлюють потребу у стислому, але системному узагальненні наявних підходів і формуванні цілісного бачення впливу агресії РФ на міжнародні позиції України.

Мета статті полягає у з'ясуванні впливу повномасштабної збройної агресії російської федерації на трансформацію міжнародних позицій України та визначення ключових напрямів зміни її ролі й статусу в системі європейської та глобальної безпеки.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала найбільшу з часів Другої світової війни наземну війну на європейському континенті, здійснивши повномасштабне вторгнення в Україну. Цей акт неспровокованої збройної агресії став точкою глибокого перелому для сучасного міжнародного права та системи міжнародних відносин, оскільки поставив під сумнів фундаментальні принципи світового порядку, сформованого після 1945 року. У Європейському Союзі подію справедливо охарактеризували як «тектонічний зсув в європейській історії», який радикально змінив підходи до політики безпеки та європейської інтеграції. Війна стала каталізатором глибинних трансформацій у міжнародно-правовій системі та архітектурі колективної безпеки.

Україна опинилася в центрі безпрецедентної міжнародної солідарності демократичних держав, що виступили на захист ключових принципів Статуту ООН. У відповідь на грубе порушення заборони застосування сили, закріпленої в статті 2(4) Статуту, міжнародна спільнота мобілізувала широкий спектр правових, політичних та санкційних інструментів стримування агресора.

Повномасштабне вторгнення стало імпульсом до прискорення європейської та євроатлантичної інтеграції України, формування нових моделей гарантування безпеки, розроблення спеціальних механізмів міжнародного правосуддя і компенсацій, а також актуалізувало необхідність комплексної ревізії світової безпекової архітектури, сформованої після завершення Другої світової війни.

Розв'язана російською федерацією збройна агресія докорінно трансформувала геополітичний контекст у Європі та суттєво прискорила євроінтеграційний поступ України.

Якщо до 2022 року перспектива членства здебільшого сприймалася як віддалена стратегічна мета, то вже у червні 2022 року, невдовзі після початку повномасштабної війни, Європейська Рада ухвалила рішення надати Україні статус країни-кандидата [1]. Це рішення стало можливим значною мірою завдяки рішучому спротиву

Україні агресії та продемонстрованій відданості фундаментальним європейським цінностям – свободі, суверенітету й територіальній цілісності. Українська боротьба за незалежність і демократію фактично була сприйнята в ЄС як захист усієї Європи від ревізіоністських загроз.

Російська агресія стала чинником переосмислення підходів до інтеграційних процесів. Безпрецедентна згода всіх 27 держав-членів ЄС щодо надання Україні статусу кандидата засвідчила високий рівень політичної єдності та стратегічної солідарності в умовах найбільшої безпечної кризи з часів завершення холодної війни.

Набуття статусу кандидата, попри його символічний характер, відкрило шлях до комплексних практичних змін. Протягом 2022–2023 років Україна, попри воєнні дії, продовжувала системно імплементувати реформи та наближати національне законодавство до норм Європейського Союзу. У грудні 2023 року Європейська Рада схвалила рішення про початок переговорного процесу щодо вступу України [2], а у липні 2024 року стартував скринінг – попередня оцінка відповідності правової системи України нормам Європейського Союзу, який було успішно завершено наприкінці вересня 2025 року [3]. У червні 2024 року були офіційно відкриті переговори про членство України (та Молдови) в ЄС, що стало новим етапом у формуванні політики розширення Союзу [4]. Таким чином, війна парадоксальним чином наблизила Україну до ЄС більше, ніж попередні мирні десятиліття.

Водночас шлях до повноправного членства залишається тривалим і комплексним. Україна має виконати сім блоків рекомендацій Європейської Комісії, що охоплюють питання верховенства права, антикорупційної політики, прав людини та захисту прав національних меншин. Європейські інституції наголошують, що процес вступу потребує часу та системних трансформацій, а окремі лідери держав-членів висловлювали застереження, що він може тривати «десятиліттями» [5]. Однак у контексті війни інтеграція України набуває нового стратегічного виміру: її успіх розглядається як надважливий елемент повоєнної стабільності та зміцнення геополітичної ролі ЄС.

У науково-аналітичних оцінках підкреслюється, що успішна інтеграція України є критично важливою для формування майбутнього європейського порядку, оскільки саме війна змусила ЄС подолати внутрішні сумніви щодо розширення та здійснити «геополітичне пробудження». Більшість країн-членів ЄС, які раніше ставилися до перспективи прийняття України стримано, нині визнають, що її членство в ЄС є інвестицією в безпеку та довгострокову стійкість Європи. У цьому сенсі російська агресія, покликана зупинити європейський курс України, навпаки – надала йому безпрецедентного прискорення та зробила політичну підтримку ЄС незворотною.

Євроатлантичний курс України зазнав не менш суттєвих трансформацій, ніж її європейська інтеграція. Ще до початку повномасштабного вторгнення російська федерація висувала Альянсу вимоги відмовитися від рішень Бухарестського саміту 2008 року, де було закріплено, що Україна «стане членом НАТО» [6]. Москва використовувала це як одну з псевдопідстав для власної агресії. Утім, наслідки війни виявилися протилежними до очікувань Кремля: вона спричинила істотне поглиблення взаємодії між Україною та НАТО й підтвердила, що політика «відкритих дверей» залишається чинною.

На саміті НАТО у Вільнюсі в липні 2023 року усі союзники одностайно підтвердили положення 2008 року щодо майбутнього членства України. Хоча прямого запрошення на вступ не пролунало, Альянс визначив ключові умови для подальшого руху Києва – передусім завершення війни та впровадження необхідних реформ. Надзвичайно важливим політичним сигналом стало рішення, що Україна не потребуватиме Плану дій щодо членства (MAP) [7]. Це фактично скорочує традиційні процедурні етапи та відо-

бражає високий рівень практичної взаємосумісності українських сил з НАТО, напрацьований упродовж тривалих навчань та завдяки актуальному військовому досвіду.

Попри відсутність чіткого графіка вступу, Вільнюський саміт став поворотним моментом у розвитку інституційної взаємодії. Головною інновацією стало створення Ради Україна – НАТО, у якій Україна та 31 держава-член беруть участь на рівноправних засадах [8]. Цей орган замінив Комісію Україна – НАТО, яка часто опинялася в заручниках блокувань окремих держав-членів (зокрема Угорщини). У форматі Ради засідання можуть скликатися на вимогу України, що істотно посилює її політичний статус у відносинах з Альянсом. Перше засідання Ради за участю Президента України відбулося безпосередньо під час саміту, демонструючи нову якість партнерства.

Російська агресія спричинила також історичні зміни всередині самого Альянсу. Побоюючись нових загроз, держави, які десятиліттями дотримувалися нейтралітету – Фінляндія та Швеція – подали заявки на вступ до Альянсу. У квітні 2023 року Фінляндія стала 31-м членом НАТО [9], а майже через рік (у березні 2024 року) Швеція стала 32-м членом Альянсу [10]. Це розширення суттєво збільшило спільний кордон Альянсу з рф та засвідчило, що агресивні дії Кремля лише зміцнюють оборонні союзи демократичних держав. На Вільнюському саміті союзники чітко визначили росію як «найбільш значну та безпосередню загрозу безпеці» [11], фактично повернувши НАТО до класичної доктрини стримування, характерної для періоду Холодної війни.

У цьому контексті роль України набуває стратегічного значення: вона де-факто стала ключовим елементом системи євроатлантичної безпеки, виконуючи функцію форпосту стримування російської загрози. Саме тому перемога України у війні дедалі частіше розглядається як передумова її повноцінної інтеграції до НАТО. Відразу після саміту у Вільносі країни «Великої сімки» ухвалили Спільну декларацію про довгострокові гарантії безпеки для України, які мають діяти як проміжний механізм до моменту отримання формального запрошення [12].

Таким чином, російська агресія не лише не зупинила євроатлантичний рух України, а навпаки – стимулювала стратегічне зближення з Альянсом, сприяла внутрішній консолідації НАТО та актуалізувала пошук нових форматів гарантування безпеки на перехідний період.

Повномасштабна агресія проти України зумовила безпрецедентну активізацію міжнародних механізмів притягнення російської федерації та її керівництва до юридичної відповідальності за воєнні злочини, злочини проти людяності та інші тяжкі порушення міжнародного гуманітарного права. Уперше з часів Нюрнберзького трибуналу міжнародне правосуддя розгортається з такою масштабністю і швидкістю щодо держави-агресора, причому особливості ситуації полягає в тому, що йдеться про державу, яка є постійним членом Ради Безпеки ООН.

Одним із ключових векторів міжнародної реакції стало напрацювання моделі спеціального трибуналу зі злочину агресії проти України, покликаною забезпечити кримінальне переслідування найвищого політичного та військового керівництва російської федерації за ухвалення рішення про розв'язання агресивної війни. Повномасштабне вторгнення висвітлює суттєву прогалину у сучасному міжнародному правопорядку: попри активну роботу Міжнародного кримінального суду (МКС) щодо розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, юрисдикційні можливості Суду щодо злочину агресії залишаються істотно обмеженими.

Ратифікація Україною Римського статуту та Кампальських поправок у 2024 році [13] стала важливим кроком, однак вона не забезпечує автоматичного поширення юрисдикції МКС на злочин агресії у конкретному випадку. Це пояснюється як вимогою дотримання спеціальної проце-

дури набрання чинності поправками, так і обмеженнями, що випливають зі статей 15bis–15ter Статуту. Відповідно до цих положень Суд не може здійснювати юрисдикцію щодо злочину агресії стосовно держави, яка не є учасницею відповідних поправок, якщо ситуація не передана на розгляд через Раду Безпеки ООН. Оскільки росія не ратифікувала положень Статуту щодо агресії, а механізм передавання справи блокований правом вето рф у Раді Безпеки, МКС об'єктивно позбавлений можливості переслідувати керівництво росії за злочин агресії.

У цих умовах закономірно стала поява широкої міжнародної підтримки ідеї створення спеціального трибуналу ad hoc. Уже в перші тижні після початку вторгнення провідні держави, міжнародні організації та експертні спільноти почали наполягати на формуванні окремого механізму, здатного подолати чинні юрисдикційні обмеження та забезпечити реальну персональну відповідальність за «первинний злочин» – злочин агресії, з якого випливають усі інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права. Саме цей злочин визначає політико-правову основу повномасштабної війни, а його належне розслідування та покарання має ключове значення для відновлення авторитету *jus ad bellum*, зміцнення міжнародного правопорядку та запобігання майбутнім актам агресії.

Україна стала ініціатором цього процесу, заручившись підтримкою низки держав Європи та світу. Упродовж 2022–2023 років була сформована так звана Core Group – коаліція держав, яка разом з українськими посадовцями, ЄС і Радою Європи опрацьовувала правову концепцію трибуналу [14]. Європарламент та Парламентська Асамблея Ради Європи неодноразово закликали до якнайшвидшого створення такої інституції. На саміті Ради Європи у Рейк'явіку (травень 2023 р.) було оголошено про створення Реєстру збитків, завданих агресією рф, як першого елемента майбутнього механізму компенсацій, а ідею спеціального трибуналу отримала політичну підтримку [15].

Проривним став червень 2025 року: 25 червня Президент України та Генеральний секретар Ради Європи підписали угоду про заснування Спеціального трибуналу щодо злочину агресії [16; 17]. Він створюється під егідою Ради Європи у форматі розширеної часткової угоди, відкритої для приєднання інших держав. Юрисдикція трибуналу ґрунтуватиметься на територіальній юрисдикції України та буде спрямована на переслідування вищого керівництва держави-агресора, відповідального за планування, підготовку, розв'язання та ведення агресивної війни.

Необхідність створення трибуналу зумовлена прагненням усунути «найбільшу лазівку» у системі міжнародного кримінального правосуддя – відсутність механізму покарання за «первинний злочин» агресії, з якого випливають усі інші воєнні злочини. Як підкреслює Рада Європи, притягнення до відповідальності за саме рішення розпочати війну має вирішальне значення для підтримання міжнародного миру та попередження майбутніх актів агресії [18]. Спеціальний трибунал повинен забезпечити невідворотність покарання за найтяжче порушення *jus ad bellum* та відновити дієвість заборони агресії як імперативної норми міжнародного права. Його створення матиме не лише ретроспективну, а й превентивну функцію – чітко сигналізувати, що найвищі посадові особи не можуть уникнути відповідальності за незаконне застосування сили.

Варто вказати, що у питанні притягнення агресора до відповідальності були задіяні й інші міжнародно-правові інституції. Так, 16 березня 2022 року Міжнародний суд ООН у справі про тлумачення Конвенції про геноцид застосував попередні заходи та зобов'язав рф негайно припинити військові дії [19]. Попри невиконання цього рішення росією, воно стало важливим юридичним актом засудження агресії з боку головного судового органу ООН.

Міжнародний кримінальний суд діяв безпрецедентно оперативним: 2 березня 2022 року, через менш ніж тиждень після вторгнення, прокурор МКС відкрив розслідування за спільним зверненням 39 держав – найбільшою кількістю держав-заявників в історії суду [20]. У березні 2023 року МКС видав ордери на арешт чинного глави держави – президента рф В. Путіна та уповноваженої з прав дитини М. Львової-Белової за підозрою у воєнному злочині незаконної депортації українських дітей [21]. Уперше лідер постійного члена Радбезу ООН був офіційно обвинувачений міжнародним судовим органом під час триваючого конфлікту – подія, що має історичне значення для міжнародного права.

Паралельно Європейський суд з прав людини продовжив розгляд міждержавних заяв України та Нідерландів (завершив у липні 2025 року) проти рф, незважаючи на виключення росії з Ради Європи [22]. У національних судах України тривають процеси щодо російських військових (переважно заочно). Деякі іноземні юрисдикції застосовують принцип універсальної юрисдикції для переслідування осіб, причетних до тяжких міжнародних злочинів.

Узагальнюючи, можна констатувати, що війна в Україні стала каталізатором еволюції міжнародного кримінального правосуддя, сформувавши комплексний «юридичний фронт» проти держави-агресора – від МС ООН і МКС до спеціального трибуналу, ЄСПЛ та національних судів. Сформовані прецеденти потенційно змінюють традиційне уявлення про недоторканність державних лідерів: «особистий імунітет» більше не сприймається як абсолютна гарантія уникнення відповідальності.

Поряд із питанням кримінальної відповідальності, одним із ключових напрямів міжнародної реакції на агресію російської федерації є забезпечення повної репарації збитків, завданих Україні. Принцип повного відшкодування шкоди є фундаментальною нормою міжнародного права відповідальності держав: держава, що вчинила міжнародно-протиправне діяння, зобов'язана компенсувати його наслідки в повному обсязі. Це було підтверджено у спеціальній резолюції Генеральної Асамблеї ООН ES-11/5 від 14 листопада 2022 року, у якій міжнародне співтовариство закликала створити механізм репарацій та заснувати міжнародний реєстр збитків, спричинених агресією [23]. Резолюція стала історичним прецедентом – вперше ГА ООН прямо порушила питання компенсації збитків державою-агресором під час триваючого збройного конфлікту.

На виконання рекомендацій ООН коаліція держав під егідою Ради Європи оперативним ініціювала створення Реєстру збитків (Register of Damage, RD4U), який був офіційно запущений у Рейк'явіку в травні 2023 року [24]. Реєстр покликаний акумулювати, систематизувати та зберігати заяви про завдані Україні втрати – від знищеного житла громадян до масштабних пошкоджень державної інфраструктури. Це не судовий орган і не компенсаційна комісія: Реєстр не визначає розмір шкоди та не присуджує виплат, а створює єдину доказову базу для майбутнього механізму репарацій. Прийом перших заяв було відкрито 2 квітня 2024 року; наразі опрацьовуються категорії, пов'язані із житловим майном, однак у перспективі перелік охоплюватиме всі види шкоди – від загибелі цивільних до руйнування критичної інфраструктури [15].

Реєстр є лише початковим елементом майбутньої системи репарацій. Цільовою конструкцією має стати міжнародний компенсаційний механізм, здатний розглядати вимоги по суті, оцінювати розмір збитків та ухвалювати рішення про виплати. У рамках ООН уже тривають дискусії щодо створення компенсаційної комісії або фонду, подібно до Комісії ООН з компенсації за наслідками війни в Перській затоці. Водночас масштаби завданої Україні шкоди істотно перевищують обсяги заморожених

російських активів. Згідно з оновленою Спільною оцінкою потреб відновлення та реконструкції України (Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment), підготовленою Урядом України, Світовим банком, Європейською Комісією та ООН, станом на 1 січня 2025 року сукупні потреби відбудови оцінюються щонайменше у 524 млрд доларів США на десятирічний період 2025–2035 років, що більше за попередню оцінку у 486 млрд доларів США [25].

При цьому обсяг заморожених за кордоном резервів Центрального банку Російської Федерації становить орієнтовно 300 млрд доларів США, а активів підсанкційних російських фізичних та юридичних осіб – близько 58 млрд доларів США [26].

Отже, навіть за наявності безпрецедентного масиву заморожених російських активів, їх потенційне використання може покрити лише частину прогнозованих потреб повоєнного відновлення України, тоді як загальний обсяг необхідних ресурсів, з урахуванням тривалості та інтенсивності війни, у перспективі може наблизитися до трильйона доларів США.

Попри різку диспропорцію, питання використання заморожених російських активів – державних та приватних – стало центральним у міжнародній дискусії щодо репарацій. Традиційно суверенні активи держав користуються імунітетом від стягнення, що унеможливило їх конфіскацію в мирний час. Однак безпрецедентний характер агресії та категорична відмова рф від виконання міжнародних зобов'язань спричинили перегляд класичних доктрин міжнародного права. У наукових колах дедалі ширше обговорюється, що конфіскація активів держави-агресора може бути легітимною формою контрзаходів, дозволених у відповідь на грубі порушення міжнародного права. Відповідно до Артикулів про відповідальність держав (ARSIWA), постраждала держава або треті держави можуть уживати пропорційні заходи, які були б незаконними за звичайних обставин, із метою спонукати правопорушника виконати свої зобов'язання [27].

Попри це, питання конфіскації заморожених активів залишається юридично дискусійним. Критики посилюються на вимогу оборотності контрзаходів: остаточне відчуження активів, на їхню думку, є незворотним і тому суперечить фундаментальним принципам міжнародного права. Прихильники наголошують, що навіть конфісковані кошти можуть бути відновлені у майбутньому шляхом коригування суми репарацій у разі добровільної виплати росією, а тому повної незворотності не існує. Друга суперечлива проблема – можливість «третіх держав» застосовувати конфіскацію в інтересах України: доктринальної єдності тут також немає.

Попри триваючі дискусії щодо правових підстав і меж використання заморожених російських активів, політична воля міжнародної спільноти до їх залучення на користь України помітно зросла.

Європейська Комісія наполягає на мобілізації близько €140 млрд таких активів як фінансової бази для механізму кредитів-репарацій [28]. Паралельно низка держав уже ухвалила нормативні акти, що дозволяють конфіскацію активів підсанкційних осіб, причетних до війни проти України. Ці тенденції свідчать про поступовий перехід від традиційної політики «пасивного замороження» до концепції активного використання або «перепрофілювання» активів як інструменту компенсації шкоди, завданої агресією.

У межах Європейського Союзу вже реалізовано перші практичні кроки. Зокрема, ухвалено рішення, відповідно до якого прибутки, сформовані від заморожених російських активів, спрямовуються на підтримку обороноздатності України. У травні 2025 року ЄС виділив €1 млрд таких прибутків для потреб української оборонної промисловості [29]. Водночас дискусія щодо повної конфіскації цих активів залишається відкритою, оскільки пов'язана з низкою юридичних та фінансових ризиків,

включно з питаннями дотримання принципу суверенного імунітету, стабільності фінансових ринків та потенційних міжнародних судових спорів.

Узагальнений аналіз свідчить, що формування механізму конфіскації активів держави-агресора фактично означає становлення нової моделі міжнародної відповідальності держав. Історично конфіскація державних активів здійснювалася або через санкційні рішення Ради Безпеки ООН, або на підставі рішень міжнародних арбітражних трибуналів. Втім, безпрецедентний характер російської агресії та обсяг завданої шкоди зумовили необхідність переосмислення абсолютності суверенного імунітету державних активів. Такий підхід дедалі частіше трактується як спосіб забезпечення справедливості та відновлення міжнародного правопорядку, а самі активи – як «найбільший фінансовий борг сучасності», який міжнародна спільнота повинна змусити державу-агресора погасити.

Отже, використання заморожених російських активів поступово переходить від стадії концептуальних обговорень до формування практичної моделі, що поєднує фінансові, юридичні та політичні компоненти. Цей процес має потенціал стати не лише важливим інструментом відбудови України, а й чинником трансформації міжнародного режиму відповідальності держав у випадках серйозних порушень міжнародного права.

У сфері репарацій Україна та її міжнародні партнери вже сьогодні закладають підвалини нової системи притягнення держави-агресора до майнової відповідальності, яка охоплює політичне визнання обов'язку рф відшкодувати збитки, документування шкоди через Реєстр збитків та пошук ефективних механізмів використання заморожених активів.

З огляду на це, можна констатувати, що війна в Україні стала потужним каталізатором доктринальних зрушень, що здатні визначити майбутні стандарти врегулювання наслідків міжнародних збройних конфліктів.

Російська агресія проти України виходить далеко за межі двостороннього конфлікту: вона стала каталізатором масштабної трансформації системи міжнародних відносин, що формувалася після завершення Другої світової війни, та поставила під сумнів ефективність основних міжнародних інституцій. Після 1945 року глобальний порядок спирався на базові принципи Статуту ООН – суверенну рівність держав, невтручання у внутрішні справи та заборону застосування сили. Безпекова архітектура ґрунтувалася на механізмах колективної безпеки, центральне місце серед яких посідала Рада Безпеки ООН, що мала уникати виникнення нових конфліктів шляхом спільних рішень постійних членів, включно з СРСР/рф.

Розв'язавши повномасштабну війну з метою загарбання території суверенної держави, росія грубо порушила ключову норму *jus ad bellum* – статтю 2(4) Статуту ООН, яка забороняє застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності держав [30]. Цей акт незаконної агресії став найбільш кричущим порушенням міжнародного права після іракського вторгнення в Кувейт у 1990 році. Особливо драматичним є факт, що агресію здійснила держава, відповідальна за підтримання міжнародного миру й безпеки як постійний член Ради Безпеки ООН.

Виникла парадоксальна та системно небезпечна ситуація: інституція, покликана запобігати війнам, виявилася паралізованою через зловживання правом вето державою-агресором. Спроба Радбезу ухвалити резолюцію із засудження агресії 25 лютого 2022 року була заблокована російською федерацією [31]. Унаслідок цього міжнародна система колективної безпеки зіткнулася з явним функціональним дефіцитом, що змусив держави шукати альтернативні механізми реагування.

У перші дні після вторгнення, спираючись на прецедент резолюції «Об'єднання заради миру» 1950 року, питання було передано на розгляд Генеральної Асамблеї

ООН. 2 березня 2022 року ГА ухвалила резолюцію ES-11/1, яка чітко засудила збройну агресію та закликала росію негайно і беззастережно вивести війська з території України. За документ проголосували 141 держава, що свідчить про безпрецедентний рівень міжнародної консолідації проти агресії. Лише п'ять держав – росія, білорусь, КНДР, Сирія та Еритрея – виступили проти, а Китай та низка інших країн утрималися, демонструючи небажання підтримувати дії рф [32].

Протягом 2022–2025 років Генеральна Асамблея ухвалила низку резолюцій щодо війни, і кожного разу значна більшість держав підтверджували своє політичне засудження злочинних дій росії. Хоча резолюції ГА ООН не мають обов'язкової юридичної сили, вони відіграють критичну роль у формуванні міжнародної легітимності, визначенні політичної позиції світової більшості та створенні основи для подальших дій міжнародних інституцій.

Важливим наслідком активізації роботи Генасамблеї стало ухвалення інноваційних рішень, спрямованих на подолання дисфункціональності Ради Безпеки. Так, вищезгадувана Резолюція ES-11/5 рекомендувала створення механізму репарацій для України та міжнародного реєстру збитків, відкриваючи шлях до формування майбутньої системи компенсацій. Інша знакова резолюція – 262/2022 – запровадила вимогу, щоб держави-постійні члени РБ ООН обґрунтовували застосування вето перед Генасамблеєю [33]. Це нововведення було спрямоване на підвищення транспарентності та відповідальності держав-членів у сфері міжнародної безпеки.

На регіональному рівні російська агресія спричинила подібні тектонічні зрушення, що суттєво змінили інституційний та політичний ландшафт Європи. Найбільш показовим стало безпрецедентне рішення Ради Європи виключити російську федерацію зі складу організації, членом якої вона була з 1996 року. 16 березня 2022 року Комітет міністрів РЄ одностайно ухвалив рішення про припинення членства рф через грубі порушення основоположних статутних принципів – суверенної рівності держав і зобов'язання вирішувати спори мирними засобами [34]. Це стало першим випадком у історії, коли держава була позбавлена членства в РЄ за агресію та систематичні порушення прав людини.

Вихід росії з-під юрисдикції Європейської конвенції з прав людини означав припинення можливості російських громадян звертатися до ЄСПЛ щодо нових порушень з вересня 2022 року. Москва також заявила про денонсацію низки інших договорів Ради Європи. Хоча політично це рішення визнане виправданим, експерти відзначають можливі довгострокові негативні наслідки – подальшу деградацію правового середовища в росії та її остаточне віддалення від європейських норм та механізмів відповідальності [35]. Водночас відповідальність за ці наслідки повністю лежить на рф.

Серйозна криза торкнулася і Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Принцип консенсусу дозволив росії та білорусі блокувати ухвалення рішень, продовження мандатів місій та інші інституційні процеси. Фактично найбільша регіональна безпекова організація Європи – створена як інструмент мирного врегулювання під час Холодної війни – виявилася неспроможною ефективно реагувати на гарячу війну на континенті. Це поставило під питання її майбутню релевантність.

Війна також суттєво змінила геополітичні союзи та перерозподіл сил у Європі та світі. Європейський Союз продемонстрував безпрецедентний рівень єдності у протидії агресії: було запроваджено потужні санкційні пакети, консолідовано політику зменшення енергетичної залежності від росії та, вперше в історії, розпочато фінансування поставок летальної зброї Україні через Європейський фонд миру. Це засвідчило, що ЄС здатен діяти як справжній стратегічний суб'єкт, а не лише економічний блок.

Показовою стала й еволюція НАТО, яке повернулося до своєї первинної місії колективної оборони проти загрози з боку росії. Дискусії про «brain death» Альянсу відійшли на другий план: держави-члени значно збільшили оборонні бюджети, ухвалили нову стратегічну концепцію та посилили східний фланг. На противагу цьому росія опинилася в статусі фактичної «держави-вигнання» (pariah state) у відносинах із Заходом – під суворими фінансовими, технологічними та персональними санкціями, відрізана від світових ринків та інвестицій. Масовий вихід понад тисячі міжнародних компаній із російського ринку створив безпрецедентний «лавиноподібний ефект» корпоративної ізоляції, який раніше застосовувався лише щодо невеликих держав.

Ця ізоляція має ширші геополітичні наслідки. Світ дедалі очевидніше рухається у напрямку формування нових блоків. Демократичні країни консолідувалися навколо підтримки України як у військовій, так і в політичній площині. Натомість авторитарні режими прямо чи опосередковано підтримують росію або прагнуть скористатися ситуацією. Китай, хоча і уникає прямої військової допомоги рф, відмовився приєднатися до санкцій та послідовно поглиблює стратегічну взаємодію з Москвою, намагаючись зміцнити власну роль як альтернативного центру сили. Деякі держави Глобального Півдня, зокрема Індія, Бразилія та Південна Африка, обрали виважену нейтралітетну позицію: вони не підтримують агресію, проте прагнуть утримувати економічні зв'язки з росією, використовуючи при цьому дешеві енергоресурси та риторику багатополарності.

Ці процеси свідчать, що війна прискорила еволюцію міжнародного порядку від домінування умовно «ліберальної» моделі до більш фрагментованої та конкурентної системи. У риториці та практиці міжнародних відносин дедалі помітнішим стає відродження геополітичного мислення та суперництва великих держав за сфери впливу. Багато аналітиків вбачають у цьому завершення епохи після Холодної війни та навіть перегляд підвалин глобального порядку, закладеного після 1945 року. Протистояння між демократіями та авторитарними режимами загострюється: Захід розглядає вторгнення рф в Україну як атаку на заснований на правилах міжнародний порядок, тоді як Москва – як спротив нібито «гегемонії» США і НАТО. На цьому тлі зміцнюється ось Пекін–Москва, а США та їхні союзники відроджують трансатлантичне лідерство.

Попри грубе та відверте порушення норм міжнародного права з боку російської федерації, принцип верховенства права продемонстрував свою здатність до практичного застосування. Міжнародна реакція засвідчила, що агресор може порушити встановлені «правила гри», однак механізми міжнародної відповідальності залишаються дієвими, а притягнення до відповідальності є неминучим.

Дії союзників України у межах НАТО та ЄС стали практичною реалізацією норми про право держави на самооборону, закріпленої у статті 51 Статуту ООН [30]. Країни Заходу надають Україні військову, фінансову й матеріально-технічну допомогу, утримуючись водночас від прямої участі у війні, аби не порушити принципи міжнародного права та не спровокувати ескалацію до глобального конфлікту. Санкції, ізоляція та обмеження участі росії у міжнародному співробітництві стали проявом так званого «outcasting» – механізму позбавлення держави-порушника доступу до благ міжнародної системи з метою зміни її поведінки. У випадку рф цей підхід виявився дієвим: її економіка опинилася під значним тиском, технологічний розвиток сповільнився, а військовий потенціал обмежується санкційними ембарго.

Європейська система безпеки перебуває у стані глибокої та системної трансформації. Концепції, що визначали стратегічне мислення після завершення Холодної війни – зокрема ідея «спільного простору від Лісабона до Влади-

востока» та перспективи партнерства з росією – втратили релевантність після розв'язання рф повномасштабної війни. На їхньому місці формується нова конфігурація безпеки, яка спирається на декілька ключових тенденцій.

По-перше, відбувається суттєве посилення ролі НАТО як провідного гаранта безпеки на континенті. Альянс ухвалив оновлені регіональні оборонні плани, збільшив чисельність сил швидкого реагування та розпочав модернізацію елементів ядерного стримування. Ці кроки свідчать про повернення до логіки стримування та колективної оборони, адаптованої до сучасних викликів – кіберзагроз, енергетичної вразливості, інформаційних операцій та гібридних форм агресії.

По-друге, Європейський Союз поступово посилює власну оборонну компоненту, переходячи від ролі економічного актора до формування елементів спільної безпекової та оборонної політики. Активізація Європейського фонду миру, розвиток спільних оборонних проєктів та стратегічна координація у сфері переозброєння свідчать про зростання автономності ЄС у безпекових питаннях.

По-третє, розширення НАТО та ЄС на Схід – зокрема вступ Фінляндії і Швеції та зміщення фокусу політики безпеки на Балтію і Східну Європу – означає фактичне завершення інтеграції Європи без участі росії. Держави регіону, які традиційно мали критично важливе значення у стримуванні російського ревізіонізму, стають новими центрами формування безпекової політики.

Особливо показовим є «Zeitenwende» – оголошений Німеччиною стратегічний розворот, що передбачає суттєве збільшення оборонних витрат, модернізацію збройних сил та відмову від енергетичної залежності від росії [36]. Це рішення стало індикатором ширшої переоцінки європейськими державами реальності силової природи міжнародних відносин.

Узагальнюючи, зазначені процеси свідчать про формування нової моделі європейської безпеки, ключовими елементами якої є посилення колективної оборони, максимальне зниження залежності від російських ресурсів та побудова стійкої системи стримування, здатної реагувати на сучасні технологічні, військові та геополітичні виклики. Європейська безпекова архітектура дедалі більше орієнтується на превентивність, взаємодію всередині НАТО та ЄС, а також на розширення коаліцій держав, готових спільно протидіяти ревізіоністській політиці рф.

Масштаб, єдність і правова оформленість міжнародної відповіді на агресію проти України засвідчили стійкість та життєздатність фундаментальної норми про заборону застосування сили. Реакція міжнародної спільноти на агресію рф включала майже універсальне політичне засудження, ізоляцію порушника, масштабну військову, фінансову та політичну підтримку України, формування механізмів репарацій та ініціювання міжнародного кримінального переслідування винних. У своїй сукупності ці заходи демонструють готовність держав відстоювати норми міжнародного порядку та надсилають чіткий сигнал потенційним агресорам: застосування сили проти суверенної держави неминуче тягне за собою значні політичні, економічні та юридичні наслідки.

Міжнародне право нині проходить випробування на міцність. Якщо Україна встоїть, а агресор буде притягнутий до відповідальності, глобальний правопорядок може вийти з кризи більш стійким. Західні лідери справедливо відзначають, що боротьба України – це боротьба в першу чергу за збереження міжнародних правил та принципів, які визначають стабільність сучасного світу.

Таким чином, вплив російсько-української війни на міжнародний порядок має подвійний характер. З одного боку, вона оголила структурні вади існуючої системи – неієднотність Ради Безпеки, слабкість гарантій на зразок Будапештського меморандуму, кризи ОБСЄ. З іншого – активізувала ресурси міжнародної спільноти,

зміцнила згуртованість демократій і повернула увагу до фундаментальних принципів Статуту ООН. Західна коаліція діє саме так, як це і передбачав ліберальний міжнародний порядок: колективно стримувати агресію та захищати суверенітет держав. Подальший розвиток подій визначить, яким стане майбутній світовий лад – чи домінуватиме «право сили», або ж відбудеться переосмислене й укріплене повернення до міжнародного права та ефективного багатостороннього співробітництва.

Висновки. Російська збройна агресія проти України стала подією епохального масштабу, що докорінно змінила не лише міжнародні позиції України, але й спричинила системні зрушення у всій архітектурі міжнародної безпеки та права. Війна виявила уразливість традиційних механізмів колективної безпеки, продемонструвала обмеженість інструментів стримування агресії у межах існуючих інституцій та водночас актуалізувала потребу в їх глибокій реформі. Порушення росією імперативних норм *jus ad bellum* поставило міжнародну систему перед фундаментальним випробуванням – здатністю відреагувати на відкрите застосування сили проти суверенної держави у XXI столітті.

Перш за все, агресія рф суттєво трансформувала геополітичний статус України. Повномасштабна війна стала каталізатором безпрецедентного прискорення європейської та євроатлантичної інтеграції України: від здобуття статусу кандидата в ЄС та початку переговорів про членство до істотного поглиблення взаємодії з НАТО та створення Ради Україна – НАТО. Україна з об'єкта політики розширення перетворилася на суб'єкта, що формує новий порядок денний європейської безпеки. Її поступ до ЄС та Альянсу набув не лише інституційного, а й цивілізаційного виміру, оскільки оборона України стала обороною базових європейських цінностей і принципів Статуту ООН.

По-друге, війна спричинила унікальну активацію міжнародних механізмів правосуддя. Формування міжнародної коаліції для створення спеціального трибуналу зі злочину агресії, відкрите розслідування МКС щодо міжнародних злочинів, ордери на арешт вищих посадових осіб рф, діяльність ЄСПЛ та національних судів – усе це формує комплексний «юридичний фронт», який суттєво розширює межі традиційної доктрини міжнародної відповідальності. Вперше за багато десятиліть держава, що володіє ядерним потенціалом і правом вето в Радбезі, стикається з багаторівневою системою юридичних наслідків

своїх дій. Створення трибуналу у форматі часткової угоди Ради Європи символізує початок нового етапу розвитку міжнародного кримінального правосуддя.

По-третє, війна актуалізувала питання репарацій та перерозподілу фінансової відповідальності у випадку агресії. Створення Реєстру збитків та дискусія щодо використання заморожених активів рф означають поступове формування нової парадигми міжнародної відповідальності держав. Уперше з часів Іраку обговорюється можливість системного механізму компенсацій без санкції Ради Безпеки, що піднімає питання перегляду класичних концепцій суверенного імунітету та контрзаходів. Український кейс, вочевидь, стане прецедентом для майбутнього врегулювання наслідків збройних конфліктів.

По-четверте, агресія рф стала каталізатором глибокої трансформації глобальної та регіональної систем безпеки. Рішення ЄС та НАТО, виключення росії з Ради Європи, зміна ролі Східної Європи, нарощування оборонних спроможностей держав та повернення до логіки стримування свідчать про кінець постхолодноровної епохи. Натомість формується більш мобілізований міжнародний порядок, у якому значення демократичної солідарності, політики стримування та поваги до міжнародного права суттєво зростає. Окрім того, війна в Україні створила простір для пошуку нових моделей регіональної безпеки.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що російська агресія не лише змінила міжнародні позиції України, але й стала каталізатором всеосяжної ревізії міжнародного правопорядку. Перед світовою спільнотою постала дилема: або переосмислення та зміцнення існуючої системи, або поступовий дрейф до моделі «права сили». Реакція на агресію проти України показала, що демократичний світ обирає перший шлях – шлях відновлення ефективності міжнародного права, зміцнення механізмів безпеки та підтримки держав, які зазнають агресії.

Подальший результат війни матиме визначальний вплив на майбутній світовий лад. Якщо Україна вистійть і агресора буде притягнуто до відповідальності, міжнародний порядок вийде з кризи більш стійким, згуртованим та орієнтованим на верховенство права. У цьому сенсі боротьба України є значно ширшою, ніж захист її суверенітету та територіальної цілісності: вона стала боротьбою за збереження і модернізацію міжнародного правопорядку, від ефективності якої залежить безпека Європи та всього світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська правда. ЄС офіційно визнає Україну кандидатом на вступ: проект рішення. Європейська правда. 2022. 22 червня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/22/7141765/> (дата звернення: 30.11.2025).
2. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Європейська Рада ухвалила історичне рішення розпочати переговори про вступ України та Молдови до ЄС. 2023. 14 грудня. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/evropejska-rada-uhvalyla-istorichne-rishennya-rozpochaty-peregovory-pro-vstup-ukrayiny-ta-moldovy-do-yes/> (дата звернення: 30.11.2025).
3. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Україна завершила двосторонні зустрічі з ЄС в межах офіційного скринінгу. 2025. 30 вересня. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-zavershyla-dvostoronni-zustrichi-z-yes-v-mezhah-ofitsijnogo-skriningu/> (дата звернення: 02.12.2025).
4. RBC-Україна. Україна офіційно почала переговори про вступ до ЄС. RBC-Україна. 2024. 25 червня. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-ofitsiyno-pochala-peregovori-vstup-1719304977.html> (дата звернення: 02.12.2025).
5. Еспресо. Україна є членом європейської сім'ї, але вступ до ЄС може тривати «роками чи десятиліттями». Еспресо. 2022. 9 травня. URL: <https://espreso.tv/ukraina-e-chlenom-evropeyskoj-simi-ale-vstup-do-es-mozhe-trivati-rokami-chi-desyatillittiami-makron> (дата звернення: 02.12.2025).
6. Квасневська Д. Росія вимагає офіційно відкликати обіцянку за 2008 рік від НАТО про вступ України. 24 Канал. 2021. 10 грудня. URL: <https://24tv.ua/rosiya-vimagaye-ofitsiyno-vidklikati-obitsyanku-za-2008-rik-vid-n1816983> (дата звернення: 02.12.2025).
7. Суспільне. Країни-члени НАТО погодилися скасувати вимогу щодо плану дій стосовно членства України в Альянсі. Суспільне. 2023. 11 липня. URL: <https://susplne.media/526609-stoltenberg-kraini-cleni-nato-pogodilisa-skasuvati-vimogu-sodo-planu-dij-stosovno-clenstva-ukraini-v-alansi/> (дата звернення: 02.12.2025).
8. NATO. Relations with Ukraine. NATO. 2025. 26 June. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine> (дата звернення: 02.12.2025).
9. BBC News Україна. Фінляндія стала членом НАТО: як це вплине на Альянс, Росію і Україну. BBC News Україна. 2023. 4 квітня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c137r1dmjmjo> (дата звернення: 14.12.2025).
10. NATO. Swedish flag raised at NATO Headquarters. NATO. 2024. 11 March. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2024/03/11/swedish-flag-raised-at-nato-headquarters?selectedLocale=uk> (дата звернення: 14.12.2025).
11. Укрінформ. НАТО визнало Росію найбільш значною і прямою загрозою безпеці. Укрінформ. 2022. 29 червня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3518174-nato-viznalo-rosiu-najbils-znacnou-i-pramou-zagrozou-bezpeci.html> (дата звернення: 14.12.2025).

12. LB.ua. 32 держави приєдналися до декларації G7 щодо гарантії безпеки для України. LB.ua. 2024. 30 січня. URL: https://lb.ua/society/2024/01/30/596193_32_derzhavi_priiednalisya_deklaratsii.html (дата звернення: 14.12.2025).
13. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. *Верховна Рада України* ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду та поправки до нього. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2024. 21 серпня. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/252711.html> (дата звернення: 14.12.2025).
14. Укрінформ. До коаліції зі створення Спецтрибуналу увійшли представники 38 країн і організацій – Кориневич. Укрінформ. 2023. 18 липня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3737390-do-koalicii-zi-stvorennja-spectribunalu-uvijli-predstavniki-38-krain-i-organizacij-korinevic.html> (дата звернення: 14.12.2025).
15. Юридична газета. Міжнародний реєстр збитків: що це таке та як працюватиме? Юридична газета. 2024. 19 березня. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/mizhnarodnij-reestr-zbitkiv-shcho-ce-take-ta-yak-pracuyvatime.html> (дата звернення: 14.12.2025).
16. Міністерство закордонних справ України. Президент України Володимир Зеленський підписав угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. Міністерство закордонних справ України. 2025. 25 червня. URL: <https://mfa.gov.ua/news/prezident-ukrayini-volodimir-zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-stvorennja-specialnogo-tribunalu-shchodo-zlochinu-agresiyi-proti-ukrayini> (дата звернення: 14.12.2025).
17. Угода між Україною та Радою Європи про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України (Угоди ратифіковано Законом № 4518-IX від 15.07.2025). *Законодавство України*. 2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-25 (дата звернення: 14.12.2025).
18. ZMINA. У Раді Європи заявили про необхідність притягнення РФ до відповідальності за військову агресію. ZMINA. 2022. 16 вересня. URL: <https://zmina.info/news/u-radi-yevropy-zayavyly-pro-neobkhidnist-prytahennya-rf-do-vidpovidalnosti-za-vijskovu-ahresiyu/> (дата звернення: 16.12.2025).
19. R2P – Centre for Civil Liberties. Міжнародний суд справедливості ООН зобов'язав Росію зупинити військову агресію щодо України. R2P – Centre for Civil Liberties. 2022. 18 березня. URL: <https://r2p.org.ua/en/page/mizhnarodnyj-sud-spravedlyvosti-onn-zobovязav-rosiyu-zupynyty-vijskovu-agresiyu-shchodo-ukrayiny> (дата звернення: 16.12.2025).
20. LB.ua. Міжнародний кримінальний суд оприлюднив список держав, які подали позов проти Росії за війну в Україні. LB.ua. 2022. 3 березня. URL: https://lb.ua/world/2022/03/03/507789_mizhnarodnij_kriminalnij_sud.html (дата звернення: 16.12.2025).
21. *Верховна Рада України*. Міжнародний кримінальний суд (МКС) в Гаазі видав ордери на арешт президента росії володимира путіна та уповноважену при президенті росії з прав дитини марії львової-белової. *Верховна Рада України*. 2025. 17 березня. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_%20kom/259864.html (дата звернення: 16.12.2025).
22. European Court of Human Rights. Питання та відповіді – Україна та Нідерланди проти Росії. European Court of Human Rights. 2025. 9 липня. URL: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/press-q-a-ukraine-netherlands-russia-ukr> (дата звернення: 16.12.2025).
23. United Nations General Assembly. Resolution adopted at the Eleventh Emergency Special Session: Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136) [A/ES-11/L.6]. United Nations General Assembly. 2022. 14 November. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/ua1.pdf> (дата звернення: 16.12.2025).
24. Council of Europe. Реєстр збитків для України. Council of Europe. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/submit-a-claim> (дата звернення: 16.12.2025).
25. World Bank. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. World Bank. 2025. 25 лютого. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 16.12.2025).
26. Centre for Financial Investigations. Confiscation of frozen Russian assets: Where we are now and what's next. Centre for Financial Investigations. URL: <https://cfi-ua.org/confiscation-of-frozen-russian-assets-where-we-are-now-and-whats-next/> (дата звернення: 16.12.2025).
27. International Law Commission. Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, with commentaries. United Nations. 2001. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (дата звернення: 16.12.2025).
28. Mind.ua. 140 млрд євро на порятунк держбюджету: які є перешкоди для отримання Україною репараційного кредиту за рахунок російських активів і чому партнери відклали рішення по цьому питанню до грудня. Mind.ua. 2025. 6 листопада. URL: <https://mind.ua/publications/20296973-140-mlrd-evro-na-poryatunok-derzhbyudzhetu-yaki-e-pereshkodi-dlya-otrimannya-ukrayinoyu-reparacijnogo-kreditu> (дата звернення: 16.12.2025).
29. EU Neighbours East. ЄС виділить 1 млрд євро на оборону промисловість України. EU Neighbours East. 2025. 16 травня. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/yes-vydilyt-1-mlrd-evro-na-oboronnu-promyslovist-ukrayiny/> (дата звернення: 16.12.2025).
30. Статут Організації Об'єднаних Націй : міжнар. договір від 26 черв. 1945 р. / Організація Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 16.12.2025).
31. Радіо Свобода. Росія використала право постійного члена Радбезу – вето в ООН резолюцію про агресію проти України. Радіо Свобода. 2022. 26 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosija-rada-bezpeky-onn-ukrajina-veto/31724315.html> (дата звернення: 16.12.2025).
32. Європейська правда. Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії і закликала негайно вивести війська з України. Європейська правда. 2022. 2 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096/> (дата звернення: 16.12.2025).
33. Асоціація правників України. Генасамблея ООН контролюватиме використання права вето постійними членами Ради Безпеки. Асоціація правників України. 2022. 29 квітня. URL: <https://uba.ua/news/genasambleya-onn-kontrolyuvatyme-vykorystannya-prava-veto-postijnymu-chlenamy-rady-bezpeky> (дата звернення: 16.12.2025).
34. Європейська правда. Росію виключили з Ради Європи. Європейська правда. 2022. 16 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/16/7136062/> (дата звернення: 20.12.2025).
35. Jurfem. Вихід росії з Ради Європи: наслідки для держави-агресора. Jurfem. 2022. 24 березня. URL: <https://jurfem.com.ua/vyhid-rosii-z-rady-evropy-naslidky/> (дата звернення: 20.12.2025).
36. РБК-Україна. Німеччина суттєво збільшить витрати на оборону: Мерц назвав нові цифри. РБК-Україна. 2025. 22 травня. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nimechchina-suttevo-zbilshit-vitrati-oboronu-1747886152.html> (дата звернення: 20.12.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.11.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
 Дата публікації: 31.12.2025